

Zienswijze bij het inspectiespoedrapport

Inleiding

Op 7 februari 2025 is door de Inspectie van het Onderwijs een inspectierapport vastgesteld. Ons is verzocht om op een zeer korte termijn te reageren op het inspectierapport en onze zienswijze naar voren te brengen. In het hiernavolgende zullen wij binnen dit zeer korte tijdsbestek inhoudelijk reageren op het inspectierapport, met de verwachting dat de Staatssecretaris deze inhoud ook volledig zal overwegen.

Stichting Spaarnesant is lid van *Leve het Onderwijs!*. *Leve het Onderwijs!* begon in 2021 een campagne die opriep tot verandering in de manier waarop we in het Nederlandse schoolsysteem toetsen benaderen. Als schoolbestuurders van *Leve het Onderwijs!* deden wij een krachtige oproep om te stoppen met de verplichting van toetsen, waaronder ook de doorstroomtoets (toen nog: eindtoets). In 2023 zijn wij gestart met 34 scholen van diverse besturen om ons voor te bereiden op het stoppen met de doorstroomtoets. Dit traject van *Leve het onderwijs!*, waar zeven scholen van Spaarnesant aan meedoen, is alleen te begrijpen in de grotere context van ons onderwijssysteem. Drie scholen, die voldoen aan de bestuurlijke handreiking, waren nu feitelijk zover om te stoppen: Dalton Basisschool De Molenwiek, OBS De Peppelaer en IKC de Argonauten.

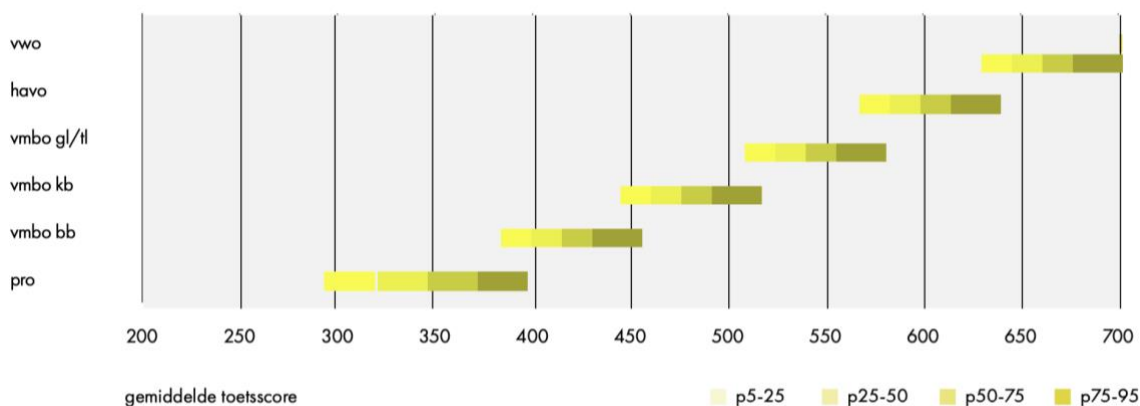
De onmogelijke opdracht van de vroege selectie

Het Nederlandse onderwijsstelsel is historisch gegroeid (1). Nederland heeft een sterk gedifferentieerd voortgezet onderwijssysteem, dat zich de afgelopen decennia nog verder heeft ontwikkeld in differentiatie (2). Dat is slecht nieuws voor de meeste leerlingen. De onderwijsraad dringt in dat kader aan op stelselwijziging (3). Tegelijkertijd is er sprake van onwil bij de politiek om dit stelsel aan te pakken, ondanks het grote draagvlak dat er in de wetenschap en het werkveld bestaat voor een stelselwijziging die zou leiden tot latere selectie (4). Ook vanuit internationaal perspectief is Nederland een vreemde eend in de bijt: we zijn het enige beschaafde land met een zo vroege en zo een gedifferentieerde selectie (1)(2). De selectie heeft een grote betekenis voor kinderen, omdat zij niet alleen in verschillende niveaus worden ingedeeld, maar daardoor ook vaak niet meer samen naar een school gaan. Immers: de meeste onderwijstypen zijn verdeeld over aparte scholen, en er zijn steeds minder scholengemeenschappen die op één locatie alle verschillende schooltypen aanbieden (2). Dat heeft ook grote gevolgen voor de samenleving (5).

Het is overigens een fictie om te denken dat die grote differentiatie nodig is om leerlingen goed “op niveau” te bedienen. Het PISA-onderzoek laat steeds weer zien, dat de overlap in niveau tussen scholieren in hun derde schooljaar in het VO veel groter is dan de sterke stelselmatige scheiding suggereert (6), zoals de bijgaande grafieken laten zien¹. Het eerste plaatje is de theoretische verwachting op basis van het gedifferentieerde schoolsysteem. Het tweede en het derde plaatje geven

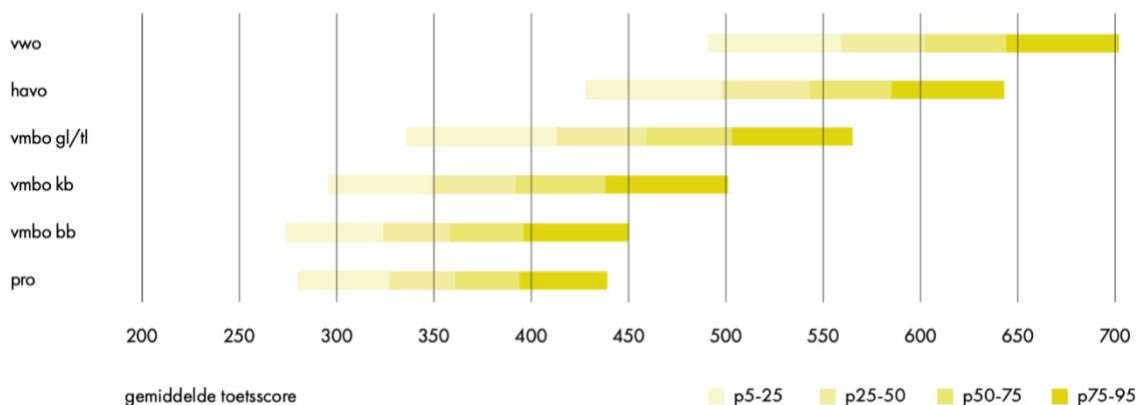
¹ Deze grafieken zijn ontleend aan het PISA-onderzoek van 2022. De gedachte baseren we op het geciteerde boek van Louise Elffers, die de resultaten uit een eerder PISA-onderzoek gebruikt. Het beeld is onveranderd: de overlap is veel groter dan je zou verwachten. <https://www.pisa-nederland.nl/resultaten/>

de werkelijke verschillen aan. Daaruit blijkt bijvoorbeeld dat de beste lezers in vmbo-k nog overlappen met de slechtste lezers op het vwo. Des te opmerkelijker omdat hier bijna drie jaar gescheiden onderwijs aan voorafgaat, met andere methodes enzovoort.

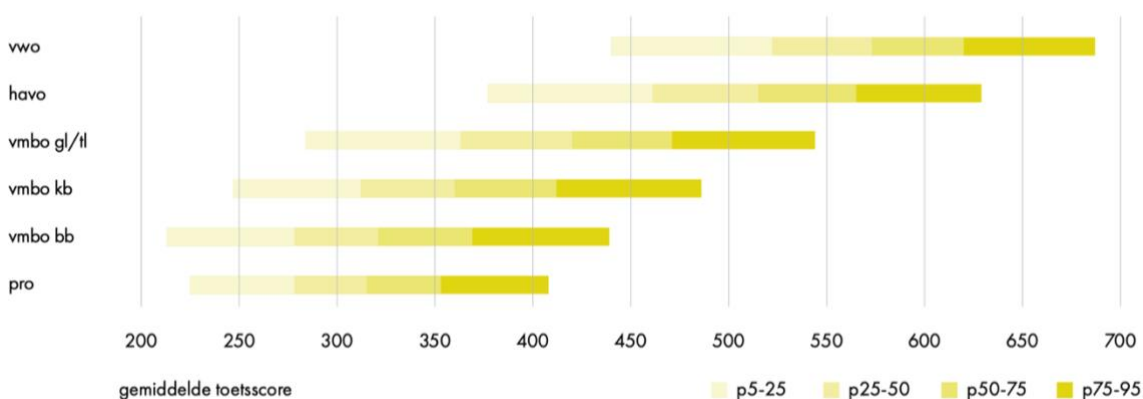
FIGUUR 3.5

Verdeling toetsscores wiskunde PISA-2022, naar opleidingstype (Nederland)

FIGUUR 5.3

Gemiddelde toetsscores en spreiding leesvaardigheid PISA-2022, naar opleidingstype (Nederland)

Doordat het VO-scholenaanbod sterk gescheiden is, zijn de gevolgen van een verkeerde plek in dat gesepareerde onderwijsstelsel voor Nederlandse kinderen enorm: vaak moeten zij niet alleen van opleiding veranderen, maar, op een kwetsbare leeftijd, zelfs veranderen van school. Als je een onderwijsstelsel volgens onderwijskundige en pedagogische principes zou inrichten komt er een heel ander stelsel uit dan het Nederlandse (7).

De impact van het keuzemoment

Hoewel we dus weten dat er eigenlijk op 11- of 12-jarige leeftijd niet met heel veel zekerheid te bepalen valt wat de beste plek in het vervolgonderwijs is, dwingt het onderwijsstelsel het Primair Onderwijs om in groep 8 voor kinderen deze keuze te bepalen. Dat gebeurt volgens de wettelijke voorschriften middels een onderwijskundig rapport, in de volksmond “het advies”. Dat dat een “advies” heet is misleidend: het is helemaal geen advies, het is een besluit met verstreckende gevolgen voor het kind en voor het vervolgonderwijs. Er zijn bijna geen kwalitatieve waarborgen voor dat besluit bepaald en – alweer uit onderzoek (8) – blijkt dat er heel veel verschillende perspectieven en onderbouwingen een rol spelen bij dat advies, waarbij ook nog eens de kans bestaat dat er bevooroordeeld wordt geadviseerd (de zogenaamde onder- of overadvisering), vaak gekoppeld aan SES (sociaal-economische status) (6). Het is overigens heel moeilijk vast te stellen waardoor de advisering precies fout loopt, als we eigenlijk weten dat een heel vroege selectie op zo’n uitgebreid palet aan niveaus feitelijk een onmogelijke opgave is (6).

Om de mogelijke bias in het advies te beperken heeft de overheid al lang geleden bepaald dat een tweede gegeven noodzakelijk is om te gebruiken naast het advies. Vanaf 2015 worden scholen daarbij verplicht om gebruik te maken van een door de overheid voorgeschreven toets en ook van een door de overheid voorgeschreven leerlingvolgsysteem, geënt op hetzelfde toetsprincipe als de eindtoets.

Van eindtoets naar doorstroomtoets

Recentelijk heeft het tweede gegeven in de wet nog meer nadruk gekregen: de eindtoets is doorstroomtoets gaan heten. Een “hogere” score op de doorstroomtoets moet verplicht leiden tot een heroverweging van het voorlopige advies, waarbij de teneur is, dat de school in principe het advies moet ophogen, tenzij er heel goede afwegingen zijn om dat niet te doen. Mede omdat dit zo’n belangrijk moment is en scholen niet in een ingewikkelde discussie willen geraken met de ouders die graag een hoger advies willen, wordt sinds de invoering van de doorstroomtoets vaker en in sommige gevallen ook onterecht “opgehoogd” dan daarvoor (9).

De eerste signalen uit het VO zijn zeer verontrustend: zo is het aantal plaatsingen in het praktijkonderwijs bij de eerste editie van de doorstroomtoets dramatisch afgenomen, met als mogelijk desastreus effect dat meer leerlingen later verplicht moeten afstromen met alle gevolgen van dien. Overigens heeft dit ook impact op de VO-scholen, omdat het “onderbouwrendement” in het resultatenmodel van de inspectie wordt bepaald op basis van het startadvies waarmee de leerling in het VO binnenkomt. We zullen dus gaan zien dat die rendementen gaan dalen.

Voor ouders, die dat kunnen betalen, is training op de doorstroomtoets heel interessant: door training kun je de toets beter maken en dus de kans op een hoger advies vergroten. Uit onze pilot is ook

gebleken dat dat een vaker aangedragen argument is, als ouders ervoor kiezen de doorstroomtoets te laten maken. De paradox dat de toets weliswaar is gepresenteerd als een manier om kansengelijkheid te verminderen, maar nu door de min of meer verplichte ophoging de kansengelijkheid vergroot, wordt door de minister (nu staatssecretaris) niet erkend. Sterker nog: na de uitslagen van de eerste doorstroomtoets stuurde de minister snel een brief aan de Kamer waarin het succes van de doorstroomtoets werd uitgelegd als een positieve ontwikkeling voor de kansengelijkheid (10) om een maand later een wat genuanceerder beeld aan de kamer te sturen (11).

De politieke discussie in Nederland lijkt zich nu heel erg te richten op de vergelijkbaarheid van de toetsen en de normeringsproblematiek. Vanuit *Leve het Onderwijs!* vragen wij al heel veel langer aandacht voor een bredere kijk op toetsen, waarbij we het niet alleen hebben over de eindtoets (12). In 2021 vroegen wij aandacht voor toetsing met een manifest “Stop het verplichten van toetsen”. Onmiddellijk daarna ontvingen de bestuurders die het manifest ondertekenden een brief van de inspectie, waarin ze de plicht om toetsen af te nemen werd uitgelegd, een “voorvertoning” van hoe de inspectie omgaat met kritische geluiden ten aanzien van het toetssysteem (13).

Toetsing in Nederland

De actie van onze scholen is ook alleen te begrijpen binnen de context van toetsing in Nederland. Nederland wijkt alweer af van veel landen door een grote rol voor de toetsing in het onderwijs te geven aan het CITO, aanvankelijk een overheidsinstelling en nu een stichting en een BV. Het CITO werd opgericht in de vorige eeuw en heeft sindsdien een enorme invloed op de toetsing in het Nederlandse onderwijs. Dat het CITO losstaat van de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) en van de praktijk betekent dat in Nederland de normale relatie tussen geschreven, gedoceerd en getoetst curriculum versnipperd is en ook geen samenhang vertoont. Zo kon het gebeuren dat de wettelijke referentieniveaus Rekenen en Taal, die in 2008 werden gepubliceerd en die deel uitmaken van de wettelijke opdracht aan het onderwijs nauwelijks in de praktijk van lesgeven en toetsing landden². De methodemakers beloofden de referentieniveaus te verwerken in de methodes en (later) gingen de volgsystemen ook “uitslagen” op het gebied van de referentieniveaus genereren.

De opzet van de eindtoetsen en de volgsystemen volgens het “CITO-recept” is in essentie een psychometrische benadering van toetsen (14), waarbij niet het bepalen van een bepaalde leeropbrengst leidend is, maar juist het vergelijken van kinderen ten opzichte van een gemiddelde norm. Vanuit het oogpunt van de didactische rol van toetsen en de kwaliteit van feedback in het onderwijsproces is dat heel kwalijk: niet het geleerde wordt gemeten, maar de verhouding ten opzichte van de gemiddelde norm. Daarmee krijgt noch de docent, noch de leerling bruikbare

² In een recente evaluatie van de referentieniveaus

(<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/05/12/eindrapportage-evaluatie-referentieniveaus>) wordt dat vooral geweten aan de complexiteit van de niveaus. Wij delen die mening niet. Als je er aandacht aan besteedt, dan kunnen leraren prima werken met de niveaus. Dat is alleen nooit gebeurd, omdat de invoering ervan aan methode- en toetsenmakers is overgelaten, weer zo’n bijzonder fenomeen in het Nederlandse onderwijs.

handvatten voor het leerproces, terwijl er een overweldigende empirische evidentie is voor het belang van goede feedback en het gebruik van goede beoordelingsmiddelen daarbij³.

De impact van toetsing op het onderwijs valt niet te onderschatten. “Teaching-to-the-test” ligt altijd op de loer, zeker in een onderwijssysteem waarin gestandaardiseerde toetsen ook worden gebruikt voor kwaliteitsmetingen, zoals de inspectie helaas al jaren doet. Eigenlijk bestaat er onder toetsdeskundigen grote overeenstemming over het feit dat een toets nooit zonder meer voor meerdere doeleinden mag worden ingezet. Zelfs de voorzitter van het CITO is van mening dat de doorstroomtoets hiervoor niet mag worden gebruikt⁴.

Een goed voorbeeld van “teaching-to-the-test” is de magere kwaliteit van het Nederlandse leesonderwijs, dat in belangrijke mate wordt bepaald door het oefenen van teksten-met-vragen (het zogenaamde “begrijpend lezen” een fenomeen dat alleen in de wereld van het toetsen bestaat). Uit veel onderzoek is gebleken dat het niet goed gaat met de leesvaardigheid in Nederland en met het leesplezier. Hier is zeker een verbinding te maken met slecht leesonderwijs op basis van “begrijpend lezen”(17).

Binnen Spaarnesant maken we met het programma *Sterke Basis* veel werk van goed onderwijs in taal en rekenen, daarbij ons richtend op het bereiken van een passende afsluiting op een voor ieder kind bereikbaar referentieniveau Taal en Rekenen. De inspectie erkent de kwaliteit van onze scholen op dit punt. Wij zijn met een aantal scholen daarin zelfs zo ver gekomen, dat het daar duidelijk is geworden dat de doorstroomtoets geen juiste meting is van referentieniveaus. Ook de volgsystemen zijn daarvoor niet bruikbaar⁵.

Het werken aan de referentieniveaus heeft aan het daglicht gebracht, dat veel scholen nog veel te ontwikkelen hebben op het gebied van het onderwijzen en ontwikkelen van actieve taalvaardigheid. Dat het met de schrijfvaardigheid slecht gesteld is, bleek al uit het peilonderzoek van de inspectie in 2019 (18). Het is op zijn zachtst gezegd opmerkelijk dat dat niet heeft geleid tot een wat kritischer blik in de spiegel. Immers: doordat schrijfvaardigheid (en andere actieve vaardigheden) niet worden meegenomen in het schoolresultatenmodel, worden scholen op grote schaal de verkeerde kant op gestuurd als er – na een onvoldoende op de standaard OR1 – keihard wordt getraind op de toets, zoals een veelgehoorde praktijk is.

³ Zie bijvoorbeeld (15) en (16), maar ook in het ISEE Assessment rapport van UNESCO wordt een belangrijk punt gemaakt van “assessment for learning” (7). In het programma van het IB is het gebruik van “norm-referencing” zelfs niet toegestaan en mag er alleen criteriumgericht worden beoordeeld.

⁴ Zie hiervoor het interview met de voorzitter van de Raad van Bestuur van CITO in de Volkskrant: “De doorstroomtoets is te belangrijk geworden zegt Cito-baas Saskia Wools ‘een toets is maar een toets’”, In: *De Volkskrant*, 25 januari 2025.

⁵ Wij hebben onze wijze van volgen van kinderen aan de inspectie gepresenteerd toen een van onze scholen “gedetecteerd” werd in het risicogericht onderzoek van de inspectie. Normaalgesproken leidt dat tot een onvoldoende beoordeling op de resultaten. Wij hebben de inspecteur ervan kunnen overtuigen dat ons resultatenmodel een beter beeld oplevert dan de metingen van de eindtoets/doorstroomtoets

In deze zin is het kansengelijkheidsframe van de doorstroomtoets vals. Behalve latere selectie is vooral goed onderwijs van belang voor de kansen van kinderen en met name voor kinderen met een anderstalige achtergrond is onderwijs in actieve taalvaardigheid veel effectiever dan training in passieve taalvaardigheid⁶. Zo stuurt het inspectietoezicht op onderwijsresultaten het onderwijs in de verkeerde didactische richting.

Het inspectieresultatenmodel

Scholen hebben de wettelijke plicht om de leerlingen de referentieniveaus Taal en Rekenen aan te bieden. In het PO is dat voor alle leerlingen in het aanbod 1F en 2F Taal en 1F en 1S rekenen (19). Het inspectieresultatenmodel is gebaseerd op de referentieniveaus Rekenen en Taal (20) en onlangs is er nog een standaard aan het toezichtskader toegevoegd (OP0), waar het specifiek over de referentieniveaus gaat en ook andere standaarden (bijvoorbeeld *Zicht op ontwikkeling* OP2) zijn hierop aangepast (21). In een LinkedIn post heeft *Leve het onderwijs!* er bij het verschijnen van die standaard al op gewezen dat het resultatenmodel ook aanpassing behoeft, omdat de eindtoets/doorstroomtoets geen geschikt middel is om referentieniveaus mee te meten (22).

Een toets die niet specifiek is ingericht om referentieniveaus te meten, kan deze vermoedelijk niet meten. De validiteit van de meting van referentieniveaus is dan ook in het geding en als die validiteit niet op orde is, dan valt de bodem uit het resultatenmodel van de inspectie.

Hoe werkt dat in de eindtoets/doorstroomtoets dan wel? Voor de bepaling van de referentieniveaus spelling, begrijpend lezen en rekenen wordt per onderdeel steeds één set opgaven gebruikt, waarbij een hoger aantal goed gemaakte opgaven uit de gehele set leidt tot een niveau 2F. Wie wel eens een blik heeft geworpen in de referentieniveaus weet dat dat niet kan: 1F gaat over andere doelen dan 2F en de opbouw is zodanig dat beheersing van 2F de beheersing van 1F impliceert. Je zou bij wijze van spreken eerst alle opgaven 1F goed moeten maken, voordat je door kunt naar 2F. Een toets die gemaakt is om kinderen in volgorde te zetten, waarbij iedere opgave discrimineert, is daartoe volkomen ongeschikt.

Dan gebeurt er nog iets onbegrijpelijks in de resultatenmeting: de schoolprestatie wordt bepaald door de resultaten van alle deelnemende kinderen te middelen en zo percentages 1F en 2F/1S te bepalen. Dat kan natuurlijk helemaal niet: rekenen heeft niets te maken met spelling of begrijpend lezen. De tweede enormiteit is dat ervan wordt uitgegaan dat de gemeten referentieniveaus iets zeggen over de andere referentieniveaus: alsof je op basis van de prestaties op het gebied van spelling iets kunt zeggen over spreekvaardigheid.

Ook statistisch gezien rammelt het model: de normering wordt gebaseerd op referentiegroepen van scholen die worden ingedeeld naar hun wegingsgetal. Hoe hoger het wegingsgetal hoe lager de norm 2F/1S. Dat wegingsgetal wordt bepaald op basis van de schoolpopulatie. De eerste statistische misser is dat een groep 8 dus genormeerd wordt op basis van de samenstelling van de schoolpopulatie. De

⁶ Ik ga hier geen literatuurverwijzing geven; dit is al zo lang algemeen bekende kennis op het gebied van vreemde-taalverwerving dat daar geen discussie over is.

tweede statistische misser is dat scholen worden ingedeeld in hun wegingsgroep, alsof het gemiddelde van die groep de norm kan zijn voor alle scholen in die groep. Tengevolge van die normering wordt de lat op scholen met een hoge weging veel lager gelegd, waardoor kinderen met een lage SES tekort wordt gedaan in de ambities voor hun prestaties. Niet goed voor hun kansen.

Een betrouwbare overheid zou zorg moeten dragen voor een valide resultatenmodel. Wij zien dat daar geen sprake van is.

De pilot

Zoals gezegd hebben 34 scholen van *Leve het Onderwijs!* samen een traject gestart om te stoppen met de doorstroomtoets, teneinde op een betere en zuiverder manier naar de ontwikkeling van kinderen te kijken. Aan de hand van onze Bestuurlijke handreiking (23) is bepaald welke scholen voldoen aan onze kwaliteitscriteria. Het inspectierapport bevestigt dat deze drie scholen aan die criteria voldoen. Wij durven de stelling aan dat ze daarmee in de voorhoede van scholen met kwalitatief hoogwaardig onderwijs in Nederland bevinden, zeker als het gaat over het in de breedte werken aan Taal en Rekenen. De ouders zijn daar ook van overtuigd, gegeven het feit dat een meerderheid desgevraagd de mogelijkheid benut de doorstroomtoets links te laten liggen. In tegenstelling tot wat het rapport zegt, namelijk een wezenlijk vermoeden van wanbeheer, is daarvan dus geen sprake. Het bestuur schiet namelijk, in tegenstelling tot de bevindingen in het rapport, juist duidelijk **niet** tekort in de naleving van de verplichtingen voor leerlingen. Dat sprake zou zijn van een wezenlijk vermoeden van wanbeheer is om die reden pertinent onjuist.

Conclusie

Opmerkingen over het inspectierapport en de voorgenomen spoedaanwijzing

- In de bevindingen is vast komen te staan dat de scholen goed zicht hebben op referentieniveaus en hun volgsystemen en eigen waarnemingen betrekken bij het advies.
- Eveneens is geconstateerd dat het bestuur alle relevante stakeholders goed heeft geïnformeerd en betrokken.
- Er is geen probleem met de overstap naar het VO, want de leerlingen krijgen een advies, waar het VO mee uit de voeten kan (Spaarnesant deelt al geruime tijd de toets niet met de VO-scholen)⁷.
- De kinderen wordt geen recht ontnomen: alleen de plicht wordt omgezet in een recht. Gebleken is dat veel goed geïnformeerde ouders geen gebruik maken van dat recht. We kunnen ervan uitgaan dat zij in het belang van hun kind handelen en dat de belangen van de kinderen niet zijn geschaad.
- Het bovenstaande kan alleen maar tot de conclusie leiden dat de uitkomst van het onderzoek al vaststond: het moest de opmaat worden naar bestuurlijke machtsuitoefening. De druk die wij

⁷ Afspraken over de overstap van PO naar VO worden in Zuid-Kennemerland gemaakt in het PO-VO-besturenoverleg. In het elektronische overstapdossier kan de school het niet overdragen van de toetsgegevens door middel van een vinkje aangeven. Alle scholen van Spaarnesant doen dat al jaren en dat is daarmee een volledig geaccepteerde praktijk.

hebben ervaren past bij dat machtsvertoon. Helaas krijgen wij het vermoeden dat de inspectie hierin geen neutrale beoordelaar is: het eigen resultatenmodel staat immers op het spel.

- De inspectie noch de staatssecretaris hebben enige rekenschap gegeven van de wetenschappelijke literatuur rondom de doorstroomtoets of de onderwijskundige context op de onderzochte scholen. Gelet op het belang van een ononderbroken ontwikkeling van leerlingen mag dat wel van de inspectie en staatssecretaris verwacht worden. Dat geldt zeker nu zij de situatie voorstaan dat kinderen gedwongen worden een toets te maken waarvan de voorspellende waarde niet is aangetoond en waarvan de uitkomst niet kan dienen als objectief gegeven.

Afrondende opmerkingen

In Nederland maken we in het onderwijs helaas vaak de fout dat we belangrijk maken wat meetbaar is, in plaats van ons af te vragen hoe we wat belangrijk is kunnen meten (24). De perverse effecten daarvan op leraren en leerlingen worden onvoldoende gezien en meegenomen in het beleid. *Leve het Onderwijs!* heeft hier herhaaldelijk bij de overheid (de inspectie, het ministerie) aandacht voor gevraagd. Er wordt een enkele keer beleefd geluisterd, maar er gebeurt niets. Wij zijn van mening dat wij als bestuur met een verantwoordelijkheid voor de optimale ontwikkeling van onze kinderen (25) gerechtigd zijn om misstanden die deze ontwikkeling in de weg staan aan de kaak te stellen. Dat hebben wij in alle openheid gedaan.

In eerste instantie werd daar door de contactinspecteur met interesse op gereageerd, natuurlijk met de aantekening dat we een bepaling in de wet zouden overtreden. In het bestuurlijk onderzoek naar onze stichting bevestigde de inspectie de kwaliteit van onze eigen meting van referentieniveaus, door geen negatief oordeel te geven aan een school die volgens het model van de inspectie een onvoldoende had moeten krijgen. In het gesprek met strategisch inspecteurs over het nieuwe toezichtskader werd welwillend kennisgenomen van onze visie op formatief beoordelen. Die ervaringen met inspecteurs staan wel in schril contrast tot het bestuurlijke wapengekletter waarmee we na deze “overtreding” werden geconfronteerd. Het is schokkend dat je van “goed bestuur” kennelijk opeens kan veranderen in een van wanbeheer verdachte rommelaar. De toekomst zal moeten uitwijzen wie het meest in het belang van kinderen handelt ...

Bronnenlijst

1. Boonstra, de Graaf Bierbrauwer en Carstens, *Het Onderwijsvragenboek; Waarom doen we de dingen zoals we ze doen?* Amsterdam, 2019
2. <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2019/02/22/doorgeschoten-differentiatie-onderwijs>
3. <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2021/04/15/later-selecteren-beter-differentieren>
4. <https://stichtingvanhetonderwijs.nl/themas/de-toekomst-van-ons-onderwijs/>
5. <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/02/04/samen-of-gescheiden-naar-school#:~:text=Het%20SCP%20publiceert%20nu%20haar,naar%20hun%20eigen%20school%20gaan.>
6. Elffers, Louise, *Onderwijs maakt het verschil; kansengelijkheid in het Nederlandse onderwijs*. 2022
7. <https://mgiep.unesco.org/iseeareport>
8. [https://www.researchgate.net/publication/329572659_De_overgang_Po-Vo in Nijmegen Een onderzoek naar de schoolloopbanen van leerlingen en de praktijken en ervaringen van betrokkenen bij de overgang van leerlingen van basis-naar voortgezet onderwijs in](https://www.researchgate.net/publication/329572659_De_overgang_Po-Vo_in_Nijmegen_Een_onderzoek_naar_de_schoolloopbanen_van_leerlingen_en_de_praktijken_en_ervaringen_van_betrokkenen_bij_de_overgang_van_leerlingen_van_basis-naar voortgezet onderwijs_in)
9. <https://sectorrapportage.poraad.nl/themarapportage-doorstroomtoets/>
10. <https://open.overheid.nl/documenten/dpc-0c4039f3e29aae7ab041a9f7a46d3e6f2b6eb68b/pdf>
11. <https://open.overheid.nl/documenten/dpc-a24de6707839d8c4113b2d48df33588fb5716841/pdf>
12. <https://levehetonderwijs.nl/thema/stop-nu-het-verplichten-van-toetsen/>
13. https://www.linkedin.com/posts/marten-elkerbout-b5b0247_brief-van-de-inspectie-over-toetsen-activity-6789157348381343744-O5af?utm_source=share&utm_medium=member_desktop
14. Heij, Karen, *Van de kat en de bel; tellen en vertellen met de eindtoets basisonderwijs*. Diss. Tilburg, 2022
15. Hattie, John, *Visible learning; A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. 2008
16. Sluijsmans, Dominique & René Kneyber, *Toetsrevolutie; Naar een feedbackcultuur in het voortgezet onderwijs*. Den Haag, 2016.
17. Dijk, Yra van, Marie-José Klaver en Els Stronks (red.), *Omdat lezen loont; Op naar effectief leesonderwijs in Nederland*. 2022
18. <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/peil-onderwijs/schrijfvaardigheid-einde-sbo>
19. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/taal-en-rekenen/referentiekader-taal-en-rekenen>
20. <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/onderwijsresultaten-primair-onderwijs/documenten/publicaties/2019/12/10/onderwijsresultatenmodel-voor-het-primair-onderwijs>
21. <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/onderzoekskaders/documenten/publicaties/2021/07/01/onderzoekskader-2021-primair-onderwijs>
22. https://www.linkedin.com/posts/leve-het-onderwijs_resultatenmodel-inspectie-voldoet-niet-aan-ugcPost-7107693843898056705-VfxO?utm_source=share&utm_medium=member_desktop
23. <https://levehetonderwijs.nl/2024/04/12/afsluiten-zonder-doorstroomtoets-bestuurlijke-handreiking/>
24. Biesta, Gert, *Goed onderwijs en de cultuur van het meten; ethiek, politiek en de democratie*. Den Haag, 2012
25. <https://kompas.spaarnesant.nl>

